

Osmanlı-Candaroğulları İlişkileri

Ottoman-Candaroğulları Relations

Selahattin DÖĞÜŞ*

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Özet

Bu makalede kuruluşundan Fatih Sultan Mehmet zamanına kadarki süreçte Osmanlı Devleti ile Paflagonya bölgesinde kurulan Candaroğulları Beyliği arasındaki siyasi ilişkiler ele alınmaktadır. Bu ilişkilerin seyri nadiren husumet şeklinde geçse de çoğunlukla dostluk ve karşılıklı yardımlaşma doğrultusunda sürmüştür. Osmanlı Beyliğinin çekirdek bölgesi olan Bitinya ile Candaroğulları Beyliğinin hâkimiyet sahası arasındaki yakınlık, bu dostlukta etkili olmuştur. Ancak bu yakınlıktan ziyade her iki tarafta hâkimiyet kuran hanedanların Kayı Boyundan gelmeleri iki devlet arasındaki dostluk ilişkilerine özel bir anlam kazandırmıştır. Yazıcızade Ali'nin Selçukname'sine göre Hüsameddin Çoban ve daha sonra hâkimiyet kuran Candaroğlu ailesi de Kayı Boyuna mensupturlar. Osmanlı sarayı ile Candaroğulları sarayı arasında gerçekleşen kız alışverişleri ile bu dostluk ve yakınlık akrabalığa dönüştürülerek pekiştirilmiştir. Gerek Bizans'a karşı yapılan ilk Osmanlı gazalarında ve gerekse Anadolu'daki siyasi ve askeri faaliyetlerde Candarlı Beyliğinden gelen destek ve yardımlar çok etkili olmuştur. Bu hizmetlerinden dolayı Candaroğulları hanedanına mensup unsurlar Osmanlı bürokrasisinde uzun dönem üst makamlara getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Osmanlılar, Çobanoğulları, Candaroğulları, İsfendiyar Bey.

Abstract

In this paper, it is investigated relations between the Ottoman State and Candaroğulları which was established in paflagonya, from its founding until the time of Fatih Sultan Mehmet. This relationship generally in the form of friendship and solidarity, but rarely it was in the direction of hostility. Bithynia was the core region of the Ottoman Principality which was near Candaroğulları Principality, thus closeness affected this friendship. However, both principalities belong to Kayı tribe, this situation had more effect in this friendly relations rather than geographical closeness. According to Yazıcızade Ali's Selçukname, Husameddin Choban and Candaroğulları dynasty also belong to Kayı tribe. Marriages between Candarogulları palace and Ottoman palaces has been transformed this friendship into kinship. Candarogulları's support and assistance has been very effective in the first period Ottoman raids and gasas against the Byzantine and political and military activities in Anatolia. Because of these assistances, members of the Candarogulları dynasty employed in the Ottoman bureaucracy for important services for along time.

*Doç.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e-mail: dogusselahattin@yahoo.com.

Keywords: Ottomans, Chobanogulları, Candarogulları, Isfendiyar Beg.

Giriş

Aşıkpaşazâde'nin kaynak olarak aldığı Yahşi Fakih Menakıbnâme'sinde, Selçuklu sultanı Alaaddin ile Osman Bey'in babası Ertuğrul'un aynı kökten geldiği anlatılır. İlk Osmanlıların, Selçukluların hizmetinde bulunduğu rivayetleri meşruiyet iddialarıyla alakalı olmakla birlikte, Osmanlılar ile Candaroğulları'nın Oğuzların Kayı Boyuna mensubiyetleri daha sonraki kaynaklarla teyit edilmektedir. İbn Bibî'nin Farsça Selçuknâme'sini Türkçeye çeviren Yazıcızâde Ali, kısmen Ravendi'den kısmen de Reşideddin'den Oğuz gelenekleriyle ilgili orijinal bilgiler vererek, Osman'ın atası Kayılardan Gündüz Alp ve Ertuğrul'un aşiretinin Hüsameddin Çoban ile birlikte Sultan Alaaddin tarafından uçlara yönlendirildiğinden bahseder. Üstelik Sultan Gıyaseddin ile Ertuğrul Bey arasındaki bağa işaret eder. (Yazıcızâde: 431a; Köprülü, 1943: 294; Emecen, 2005: 5). Anadolu'daki Selçuklu Sultanlığı'nın tarihini ele alan İbn Bibî ve Ravendi'nin eserlerinin, Yazıcızâde Ali tarafından yapıldığı iyi bilinen çevirisinde, Osmanlı tarihi öncesinin en karanlık dönemi ile ilgili kısa ama çok ilginç bir bölüm bulunur. Yazıcızâde ya da onun çevirisini daha sonra gözden geçirenler, Sultan Alaaddin Keykubad'ın komutanlarından Hüsameddin Çoban Bey'in öncülüğünde yapılan Kırım seferlerinden hemen sonra, Hüsameddin Çoban Bey'in oğullarını ve 'Kayı boyundan Ertuğrul, Gündüz Alp ve Gök Alp'i' Anadolu'da Bizans'a komşu kuzeybatı topraklarını (uç) savunmakla görevlendirdiğini yazarlar.

Yukarıda bahsedilen Kırım seferinin aslında Kastamonu Beyliği tarafından 1225'te düzenlendiğini biliyoruz. Bu sefer büyük bir ihtimalle, İbnü'l Esir'in de anlattığı gibi, 1220'lerde Moğolların Kırım'a (Sudak) saldırısının sonuçları ile bağlantılıydı (Cahen, 1994: 134). Uç beyliklerin savunulması ile ilgili olarak Ertuğrul'un adının Yazıcızâde tarafından belirtilmesi ve Ertuğrul Beyin, Kayı boyundan olmasına yapılan vurgu ise, elbette, Oruc Beg, Aşıkpaşazâde, Neşrî gibi tarihçilerin eserlerinde de gördüğümüz gibi, Osmanlı'nın soyağacı inşasında sonradan tarihsel önem addedilen olaylardır. Yazıcızâde Ali tarafından kısaca verilen bu bilginin çok değerli olmasının nedeni başkadır. Esas olarak İbn Bibî ve Ravendi'nin Anadolu Selçuklu Devleti'nin tarihi ile ilgili eserlerine dayanan Yazıcızâde, kimlerin hangi boylardan geldiğinden bahsederken, kaynaklarına tutarlılıkla bağlı kalmaktadır. Hüsameddin Çoban da bu açıdan bir kural dışılık teşkil etmemektedir. Yazıcızâde, Çoban Bey'in Kayı boyundan geldiğini belgelemektedir. Bu veriyi dikkate aldığımızda, Çoban Bey ve onun Ertuğrul ile bağlantısını ele alan bölümün söz konusu dönemin tarihsel ve kültürel koşullarını iyi yansıttığını görürüz (Danışman, 1964: 222; Yücel, 1988: 1-8). Hüsameddin Çoban'ın Bizans'a komşu uç beyliklerini kollamak için kendisi ile aynı boydan gelen bir beyi görevlendirmesi doğal karşılanabilir.

Osmanlı-Candarogulları İlişkileri

Çobanoğulları Beyliği'nin yerine geçen Candaroğulları, Beyliğin kurucusu Şemseddin Yaman Candar'dan dolayı ismini almıştır. *Candar* adı, hükümdarı ve sarayını korumakla görevli özel muhafızlara verilen bir unvandır (Taneri, 1993: 145). Şemseddin Yaman Candar'ın ailesinin menşei hakkında

kesin kayıt olmamakla birlikte onun Türkiye Selçuklularında *emir-i candar* olarak hizmet etmiş olduğu söylenebilir. Zuhuri Danişman'a göre Candaroğulları, Oğuzların Kayı boyundan gelir (Danişman, 1964: 222). Osmanlı Beyliğinin kurucusu Osman Bey'in de Kayı boyundan gelmesi, her iki beylik ile aralarındaki dostluğun kaynağını göstermektedir (Yücel, 1991: 54). Yazıcızâde, Osmanoğulları'nı hem Kayı Boyu hem de Selçuklu hanedanı ile ilişkilendirmektedir. O, Gazan Han'ın Rum sultanlığını Alaaddin Keykubad'a verdiğini yazarken, Kastamonu, Sinop, Samsun, İznik, Karesi ve Saruhan'a kadar olan yerleri Sultan Mesud'un oğlu Gazi Çelebi'ye verdiğini bildirir. Ona göre uç kesimindeki Türk beyleri toplanıp kurultay yapar, Oğuz töresine göre Osman'ı han olarak tanırlar. Uçtaki Türk beyleri Oğuz'un her boyuna mensupturlar. Tatar şerrinden kokup yaylak-kışlak mahalleri arasında dolaşırlar. Kurultayda Selçuklu sultanlarının kendilerine medet olamayacağı, Kayı Han'ın bütün Oğuz beylerinin tabi olması gereken han olduğu ve Osman'ın bütün Oğuz aşiretlerince biat edilmesi gerektiği kararına varılır. Osman Bey bundan sonra fütuhata başlar ve şöreti her yere yayılır. Sultan Mesud'un oğulları da Simre'de (Samiri-Çankırı'da köy) karışıklıklar içine düşenler olur, Türk evleri gelip dolar. II. Mesud, Simre'de defnedilmiştir (Witteck, 1999: 33).¹ Yazıcızâde Ali'nin, Kayı boyunun üstünlüğünü vurgulamaya çalışması, Beylikler dünyasında en önemli rekabet unsuru olan, siyaseten Selçuklu mirasına kimin sahip çıkacağı noktasında düğümlemişe benziyor. II. Murad döneminde yazılan bu eserde Osmanlıların diğer beylikler üzerindeki hâkim mevkii işlenirken, aynı boya mensup olan Candaroğulları ile dostane ilişkilerin ısrarla sürdürülmeye çalışılması da dost bir müttefik arayışı ile ilgili olmalıdır.

Paflagonya² bölgesinin fatihleri başarılarına mükâfaten Selçuklu sultanları tarafından ikta olarak verilen Kastamonu ve yöresinin sahipleri, Bizanslılara karşı daimi mücadelede bulunan Türkmenlerin idarecileri olan Çoban ailesidir. Ailenin tesis ettiği Çobanoğulları Beyliği bu bölgede Türk siyasi ve idari varlığını devam ettiren bir teşekküldür. İbn Bibi, "Hüsameddin Çoban Beyin evlatları ve torunları zamanımıza kadar bu bölgede hükmederlerdi. Bunlar babalarını öyle buldular ve onun izinde yürüdüler" kaydı önemlidir (İbn Bibi, 1996: 159, 238, 325). Yazıcızâde Ali, bu ailenin Oğuzların Kayı boyundan geldiğini söylemektedir (Yazıcızâde: 232). Kastamonu-Ankara bölgesinde bulunan büyük bir Kayı zümresinin varlığı bu iddiayı desteklemektedir (Yücel, 1991: 35). Belki Osmanoğulları'nı da Selçuklu devrinde Kastamonu-Ankara arasına yerleştirilen 100 bin çadırılık Türkmen grubuna dâhil etmek mümkündür. Kayı toponomisinin Ankara'dan kuzeye doğru dağınık bir halde bulunmasını Çobanoğulları'nın bu bölgedeki siyasi faaliyetlerinin neticesi olarak kabul etmek mümkündür (Köprülü, 1943: 248).

¹ Simre, Vezirköprü'nün kuzeybatısında Semer diye geçen yer olmalıdır. (Witteck, 1999: 33).

² Paflagonya denilen bölge Eski Çağda Anadolu'nun kuzeyinde yer alıyordu. Sınırları doğuda Kızılırmak, batıda Sakarya nehri, güneyde Frigya ve Galata ile çevrili olan bölgenin kuzeyinde ise Karadeniz yer alır. Günümüzde Kastamonu, Sinop, Bartın, Çankırı ve Karabük bu bölgede yer alır.

Hüsameddin Çoban'ın Anadolu fatihi Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın büyük komutanlarından biri olan Emir Karatekin'in soyundan geldiği kabul edilir. İbn Bib'inde Hüsameddin Çoban'ın diğer beylikler zerinde nüfuzu olduğundan bahsedilir. Devamlı gaza ile meşgul olarak sayısız ganimetler elde ederdi. Hüsameddin Çoban'ın Kuzeybatı Anadolu'daki fetihleri idare ettiği tahmin edilebilir (Yücel, 1991: 37). Selçuklular'ın Kırım'a yapılan seferde Hüsameddin Çoban da görevlendirilmiş, Suğdak şehrinin fethinde hizmeti olmuş, Kıpçak beyleri haraca bağlanmıştı. Yazıcızâde'deki geleneksel anlatım da Alaaddin Keykubad'ın uc bölgesinin idaresini fetihler ve gazalar yapmak üzere Hüsameddin Bey'in oğullarına ve Kayı'lardan Ertuğrul, Gündüz Alp ve Gök Alp'e havale ettiğini anlatır (Yazıcızâde: 13a). Hüsameddin Çoban'dan sonra beyliğin başına oğlu Alp Yürek geçmiştir. Bu isim Saltuknâme'de geçmektedir.

Sakarya ırmağı üzerinde Bizans sınırlarından Kastamonu'ya kadar uzayan uc kısmı, Kastamonu emirine tabi idi. 1291'e doğru Kastamonu'da Selçuklu emiri ünlü Hüsameddin Çoban soyundan Muzafferüddin Yavlak Arslan, *sipah-bed-i diyar-i uc* unvanıyla bir uc emiri idi. Çağdaş kaynak Pachymeres, Osman Gazi'nin ortaya çıkışını *Amurius Oğulları* olayına bağlar. İran Moğolları arasında başlayan taht kavgaları Anadolu'da da karışıklıklara sebep olmuş, uclarda Türkmen beyleri baş kaldırmıştı. Selçuklu tahtında da Kılıç Arslan harekete geçip Kastamonu'ya gelerek buradan topladığı uc Türkmenleri ile birlikte eskiden beri Sultan Mesud'a taraftar olan uc emiri Muzafferüddin Yavlak Arslan'ın üzerine gitti ve onu öldürdü. Ancak Moğollardan destek alan Sultan Mesud, Kılıç Arslan'ı yenmiş ve Yavlak Arslan'ın oğlu Ali, bir baskınla Kılıç Arslan'ı öldürmeye muvaffak olmuştu. Selçuklu-Moğol tebaiyetinden çıkmış olan Kastamonu uc emiri Ali, Bizans topraklarına akınlara başlamış, Sakarya nehrine kadar gelmişti. Osman Gazi'nin sahası ise onun güneyinde idi. Ali, akın faaliyetini durdurunca Osman, gaza liderliğini üzerine aldı ve Bizans topraklarına karşı şiddetli akınlarına başladı. Bizans tarihçisi Pachymeres, bu akınlarda görev alan Türkmenlerin çoğunun Paflagonya'dan yani Kastamonu Emirine bağlı bölgeden geldiklerini açıklar (İnalçık, 2010: 52). Nitekim Osman Bey'den bahseden en eski yazılı kaynağın müellifi olması dolayısıyla üzerinde durulması gereken Bizanslı tarihçi Pachymeres, Osmanlı Devleti'nin kurucusunun Bizans İmparatorluk askerleriyle ilk çatışması olarak tasvir ettiği Koyunhisarı (Bafeus) Savaşı'na (1302) Batı Anadolu'nun çeşitli yörelerinden, özellikle Menderes havzasından ve Kastamonu'dan Türkmen savaşçıların katıldığını belirtir (İnalçık, 1997: 80). Aynı seferde Osman Bey'in yanında yer alan Amurius'un Çobanoğulları'ndan Ali Bey olması gerektiği de ortaya konmuştur. Çobanoğulları için XIII. yüzyıl sonlarında kaleme aldığı inşa risalelerinde Huyî, sipah emirleri için kullanılacak unvanlar arasında "nusret'ül-guzat"ı da sayar. Osman Bey'in çağdaşlarından Sinop beyinin adı Gazi Çelebi olarak geçer (Kafadar, 1996: 428; Wittek, 1996: 21).

Ertuğrul Bey ve Osman Bey, Söğüt civarında bir aşiretin başında yaşadıkları devirde Kuzeybatı Anadolu'da Bizans sınırlarının muhafazası görevinin Hüsameddin Çoban zamanındaki gibi Kastamonu Beyliğine ait olduğu anlaşılmaktadır. Bir asra yakın Kuzeybatı uç bölgelerini elinde tutmuş olan Çobanoğulları devrinde merkez olan Kastamonu tam bir Türkmen şehri olma

özelliğini kazanmıştır (Döğüş, 2012: 416). Kâtip Çelebi, Kastamonu Beyliği için *Türkmenlerin kaidesi* ifadesini kullanmıştır. XIV. yüzyılda Arap tarihçisi el-Ömerî de Kastamonu atlarını övmüş, burada 25 bin atlı askerin hazır bulunduğu bahsetmiştir (Sümer, 1992: 295; Yücel, 1991:130). Arap coğrafyacısı İbn Said, Kastamonu ve çevresini Türkmenlerin başkenti olarak vasıflandırmıştır. Bu özellikleri ile Kastamonu ve çevresi XIII. yüzyılın başlarında kurulan Batı uçlarının Sağ Kol Beylerbeyliğinin merkezi olmuştur (Koca, 2002: 703). Faruk Sümer, Kastamonu ve çevresinde 6 Kayı boyu yer ismi tespit etmiştir (Sümer, 1992: 306). Aynı sosyo-kültürel çevreden gelen her iki kesimin dilleri Türkçe, dini ve kültürel hayatları da aynı şekilde Sünni ve Türkmen inancı (Halk İslâm'ı) merkezlidir.

Süleymanşah'ın valisi olan ve mezarı bugün hala Çankırı'da ziyaret edilen Emir Karatekin, Sinop, Kastamonu ve Çankırı'yı fethedip Karadeniz kıyılarına uzandığı dönemlerde bile Paflagonya'daki Türkmenlerin gözü hep Bitinya toprakları üzerinde olmuştur. Başından beri bu bölgedeki Türkler, Osmanlıların çekirdeğini oluşturan Bitinya bölgesi ile sürekli irtibat halinde olmuştur (Turan, 1971: 67-86).

Çağdaş Bizans kaynakları, Osmanlı Beyliği'nin kuruluş devrinin ilk yıllarında Çobanlı-Candarlı tesiri altında bulduklarına dikkat çekmektedir. F. Emecen'e göre XVI. yüzyıla ait tahrir defterlerinde Kayı-Çobanlı boylarının ortak bir isim olarak kaydedilmiş olması da bu yakınlıkla ilgili olmalıdır (Emecen, 2010: 19-20). Bunlar Bizans'a çevrilmiş yönleriyle bir bakıma birbirine rakip iki güç olarak ortaya çıkmışsa da zamanla Osmanlı'nın gücünü kabul ettirmesiyle geçiş dönemi çok problemlere sebep olmadan atlatılmıştır. Osmanlıların, yani başındaki Karesi Beyliği'yle olan rekabetlerinde başarılı olmaları güçlü Kastamonu Emirlüğinden gördükleri destek yatmaktadır (Zachariadou, 1997: 243-255). İsfendiyaroğlu Kasım Bey'e ait bir mülknâme ile Osmanlı beratları arasındaki ortak diplomasi dili veya inşa tekniği açısından benzerlikler, bu yakınlıkla ilgili hususlar olarak gösterilmektedir (Gök, 2012: 374).

Osmanlı Devleti'nin evlilikler kanalıyla siyasi ve diplomatik maslahatlar gütmesi sürecinin Candaroğulları ile ayrı bir önemi vardır. Çünkü daha Osman Bey zamanından beri Kastamonu taraflarından Osmanlı nüfuz sahasına sürekli Türkmen yardımları gelmekte, gaza akınlarına müşterek çıkılmaktaydı. Candaroğlu I.Süleyman Paşa zamanında Kuzeybatı Anadolu'da Bizans'a karşı yapılan gaza ve fütuhatta Osmanlılarla Candaroğulları'nın müttefik hareket ettikleri Bizans kaynaklarınca da doğrulanmaktadır. Bizans imparatoru II. Andronikos'un son yıllarına doğru Candaroğlu Süleyman Paşa'nın da gerek siyasi gerek ordu teşkilatı bakımından kuvvetli siyasi bir varlık halinde Bizans sınırlarını aşarak birçok kaleleri muhasara ettiği bilinmektedir (Togan, 1946: 325). Candaroğulları Beyliğine 48 yıl hükümdarlık yapmış olan İsfendiyar Bey'in adına izafeten İsfendiyaroğulları da denilen bu Beyliğin hanedan mensupları, Osmanlı Devletine kuruluşundan son zamanlara kadar önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Bu hizmetlerde bulunan Candaroğulları hanedanına mensup bürokratlardan adını alan *Şemsiler*, aynı zamanda son hükümdar Kızıl Ahmed Paşa sebebiyle *Kızıl Ahmetliler* ismi, Osmanlı dünyasındaki Candaroğulları bu önemli mevkiini göstermesi açısından kayda değer. Kızıl Ahmed'in oğulları Musa

Paşa ve Mirza Mehmed Paşa, Osmanlı Devleti'nde vezirlik makamına kadar yükselmişlerdi (Yaman, 1935: 169).

Osmanlı hanedanı ile Candarogulları ya da diğer adıyla İsfendiyarogulları arasında diğer beyliklere göre daha çok kız alış veriş olduğu görülmektedir. Siyasi ortamın bunu zorunlu kılması bir yana kısa sürede Osmanlılara tabi olmuşlardı. Osmanlılara en tehlikeli rakip olan Karamanlılara karşı Osmanlı-Candarogulları ittifakı küçük pürüzler dışında hep devam ettirilmiştir. Daha Orhan Gazi zamanında Rumeli fatihi Süleyman Paşa'nın kızı Efendizade Hatun ile muhtemelen 1360'ların başında Candarogulları Beyliğinin başına geçen Adil Beyin oğlu Kötürüm lakabıyla da meşhur Celaledin Bayezid'in evliliğidir (Çınar, 2012: 18). Candarogulları'nın en önemli beylerinden kabul edilen İsfendiyar Bey, bu evlilikten doğmuştur (Uzunçarşılı, 1988: 84). Candarogulları'ndan Osmanlı hanedanına damat olan ikinci bey, II. Süleyman Paşa'dır. Bu damat, Orhan'ın oğlu Şehzade Süleyman'ın diğer kızı Sultan Hatun ile evlenmiştir. 1395'te ölen Sultan Hatun, Sinop'ta kendisi için yapılan Aynalı Kadın türbesinde metfundur (Çınar, 2012: 19). Bu arada I. Murad da Süleyman Paşa'nın başka bir karısından doğma kızı ile evlenerek bu dostluk pekiştirilmiştir. Osmanlı hükümdarı Orhan Gazi ile çağdaş olan Candaroglu Süleyman Paşa, ortak hedefleri Bizans'a karşı sürekli müşterek hareket etmiş gaza faaliyetlerini ortakça sürdürmüşlerdir. Bu iki Beyliğin ittifakından bezmiş olan Bizans İmparatoru, Hıristiyan bir Tatar olan İzmit valisi Nogay'ın aracılığıyla Süleyman Paşa'ya barış teklifinde bulunarak Osmanlılara karşı Candarogulları'nı kazanmaya çalışmıştır. Ancak Süleyman Paşa, Bizans siyasetine aldanmayarak, Osmanlı Devleti ile baştan beri süre gelen dostluğu sürdürmüştür (Yücel, 1996: 146-147).

Candarogulları ile Osmanlılar arasındaki dostane ilişkilerin I. Murad zamanında devam ettiği, Şehzade Bayezid ve Yakup Çelebi'nin sünnet düğününe ve sonradan yine Bayezid'in Germiyanoglu Süleyman Şah'ın kızıyla Bursa'da yapılan düğünü için Candarogulları beyinin hediyelerle birlikte elçiler gönderdiği bildirilmektedir. Osmanlılar, Balkanlarda genişledikçe Candarogulların, Karamanlıların aksine Osmanlı aleyhinde Anadolu yakasında hâkimiyet alanına girmediği bilakis ihtiyatlı bir barış politikası güttüğü bu cümleden olarak Candarlı Kötürüm Bayezid'in Osmanlı padişahı I. Murad'a itaatini arz ettiğini belirtmeliyiz (Yücel, 1991: 71).

I. Murad'ın desteğiyle 1385'te Candarlı Beyliği'nin başına geçen II. Süleyman, Osmanlılarla iyi ilişkilerin vesilesi olmuş, 1386'daki Karaman seferine ve 1389'daki Kosova muharebesine birlikler göndermiş ve Yıldırım Bayezid'in Batı Anadolu seferine de bizzat katılmıştır. Osmanlıların Balkanlardaki durumunu tayin ve Türklerin Rumeli'de kati olarak yerleşmesini temin eden I. Kosova muharebesinde, diğer Anadolu beyleriyle birlikte Candarogulları'nın da yardımcı kuvvetler göndermesi önemlidir (Neşri, 1987: 113; Hoca Sadeddin Efendi, 1992: 115). Ayrıca Feridun Bey Münşeât'ında ve Türkçe yazılan Fetihname'de Kastamonu kuvvetlerinden bahsedilmektedir (Yücel, 1991: 75). Candarogulları'nın Osmanlı devleti ile olan yakın dostluğu Yıldırım Bayezid'in ilk zamanlarında da devam etmiştir. Yıldırım Bayezid'in Osmanlı tahtına geçmesi, Şehzade Yakub'un katledilmesi ve kuvvetli bir merkezîyetçi tesisi için harekete

geçmesiyle birlikte Anadolu beylikleri derhal Karamanlıların etrafında ittifak oluştururken Candaroğulları bu ittifaka yüz vermemiş, Osmanlı aleyhindeki bu girişime karşı cephe almıştır. Osmanlı aleyhine gelişen bu ittifak ve düşmanlıklar Bezm-u Rezm'de de anlatılmaktadır. Balkanlardaki durumunu garanti altına alan Yıldırım Bayezid, hızla Anadolu'ya geçerek Karamanoğulları'nın başını çektiği bu ittifaka karşı yardımcı olmak üzere Candaroğlu Süleyman Paşa'dan da yardım istemiştir. Candaroğulları'ndan aldığı yardımla müttefik beylikler grubuna karşı taarruza geçti (1390). Candaroğlu Süleyman Paşa'nın iştirakiyle yapılan bu ilk Batı Anadolu seferinde Bayezid'in Alaşehir, Aydın ve Saruhan'ı ele geçirmiş olduğu bildirilmektedir (Esterabadi, 1990: 388; Dukas, 1956: 8-9). Kuzey Anadolu'daki beylikler dâhil Batı Anadolu'da bulunan beyliklere ilk Osmanlılar denilmesi ne kadar yerindeyse³, bu beyliklerin başrollerini Kayı boyuna mensup Osmanlılarla Candaroğulları'nın üstlenmiş olduğu şeklindeki kanaatimiz o kadar doğrudur.

Yıldırım Bayezid'in Anadolu'nun siyasi birliğini kurmak üzere kararlı ve hızlı harekâtı, Kadı Burhaneddin devletini bile kaygılandırmış, her beylik sıranın kendine geleceğini biliyordu. Öyleki Candaroğlu Süleyman, müttefiki Kadı Burhaneddin Ahmed'in kendisini Osmanlılar aleyhine tahrik etmesi karşısında ağırdan almak suretiyle Osmanlı aleyhinde harekete geçmekten vazgeçmiştir. Bezm-u Rezm'in Süleyman Paşa'yı ahlaki davranmamakla tezyif etmesi, Kadı Burhaneddin devletinin çıkarı gereği Osmanlılarla savaşı göze alamaması ile alakalı olmalıdır (Köprülü, 1943: 290; Döğüş, 2012: 410)⁴.

Ancak Yıldırım Bayezid'in Anadolu'nun siyasi birliği için yaptığı harekât sonucu Kastamonu ilhak edilirken, Sinop'ta İsfendiyar Beyin durumunu devam ettirmesi sağlanmıştır. Timur bozgunundan sonra Beylikler, ortak siyasi tavırlarıyla hep birden Osmanlıya rakip olurlarken, Candaroğulları, Osmanlı'ya karşı daha dostça bir politika izlemiştir (Döğüş, 2012: 410). Diğer Anadolu beylikleri için kabul edilen saltanat fasılası devri Candaroğulları Beyliği için söz konusu olmamış, 1402'ye kadar durumunu korumayı başarmıştır. Ankara savaşından sonra beylik konumunu devam ettiren İsfendiyaroğulları, Fetret devrindeki taht mücadeleleri sırasında Çelebi Mehmed'in safında açıkça yer aldığı gibi, bilahare, Karamanoğulları üzerine yapılan sefere de Osmanlıların safında katılmışlardı. Yine Mehmed Çelebi'nin Eflak seferine İsfendiyaroğlu

³ Prof. Feridun Emecen, uçtaki Türk beylerinin Oğuzların her boyuna mensup olmaları hasebiyle Batı Anadolu'da kurulan Türkmen Beyliklerinin hemen hepsini İlk Osmanlılar olarak anar; *bütün bu illerin önde gelen beyleri ve kethüdarları Osman Bey katına gelip meşveret ederler* (Emecen, 2005: 5-8). Zira özellikle Kastamonu, Çankırı, Sinop bölgesinde kurulan Türkmen Beylikleri dâhil Batı Anadolu'da kurulan bütün Türkmen Beylikleri aynı sosyal tabana ve aynı dini-kültürel hayat dünyasına mensup olmalarının da gösterdiği gibi, kolayca Osmanlı hâkimiyeti altına girmişlerdir. Oğuzların Avşar Boyu'na mensup Karamanoğulları hariç bu böyle olmuştur. Timur istilası bile bu imtazıcı-geçici bir kaos dışında- uzun süreli olarak bozamamıştır.

⁴ İranlı müellif Esterabadî, hamisi olduğu Kadı Burhaneddin'e yaranmak için hemen bütün Anadolu beyleri aleyhinde ağır bir ifade kullanmakta, bilhassa Osmanlılara karşı garazkârlığı açıkça görülmektedir. O, Osmanlıları Moğollara benzetirken onların basit ve cahil insanlar olduğunu anlatmak ve daha ziyade göçebe menşelerine vurgu yapmak istemektedir (Köprülü, 1943: 290)

Kasım Bey bir yardımcı kuvvet ile destek vermiştir. Daha sonra Kasım Bey, Osmanlı Devleti'ni iç problemlerin halli için yardıma çağırılmış, harekete geçen Mehmed Çelebi, Ilgaz Dağlarına kadar olan sahayı kendi topraklarına katarken, Candaroğlu topraklarını da ikiye bölerek Kastamonu ve Sinop'ta İsfendiyar Bey, Ankara, Çankırı, Tosya ve Kalecik taraflarını da Kasım Bey'e bırakarak dostluğun devam etmesini sağlamıştır. İsfendiyar Bey'in fetret sırasında Musa Çelebi'nin Sinop yoluyla Balkanlara çıkmasına izin vermesi ve Şeyh Bedreddin'i himaye edip Sinop'tan Eflak bölgesine geçmesine fırsat vermesi, toprak meseleleri ve uçların merkezîyetçi politikalara karşı aksülameli olarak düşünülebilir.

II. Murad dönemine gelindiğinde Osmanlı-Candaroğulları münasebetlerinde Şehzade Mustafa'dan dolayı gerginlik baş göstermiştir. II. Murad, kardeşi Mustafa galesini hallettikten sonra İsfendiyar Beyin üzerine giderek, Bolu-Gerede yakınlarında savaşa tutuşmuşlar ve sonuçta İsfendiyar Bey yaralanarak mağlup olmuş ve Osmanlılar Kastamonu ve Küre'yi ilhak etmiştir. Candaroğulları yeniden Osmanlı tabiiyetine girmiştir. Sinop'a çekilen İsfendiyar Bey, oğlu Murad Beyi göndererek barış teklifinde bulunmuş, üstelik oğlu II. İbrahim'in kızı Hatice Hatun'la II. Murad'ın evlenmesi teklifinde bulunmuştur. İki taraf arasında yeniden barış tesis edildiği gibi, II. Murad, İsfendiyar Bey'in torunuyla da evlenmiştir. Bu arada II. Murad da kız kardeşleri Selçuk ve Sultan Hatun'ları Candarlı sarayına gelin vererek aradaki dostluk pekiştirilmesi yoluna gidilmiştir. Çankırı Sancakbeyi olan Kasım Bey'in II. Murad'ın kız kardeşi ile olan evliliğinden doğan çocuğa *Kayı* adının verilmesi dikkat çekicidir⁵. Kasım'ın oğlu Kayı Bey de Osmanlı hanedanına damat olmuş ve İstanbul'un kuşatmasına katılmıştır (Dukas, 1956: 148; Uzunçarşılı, 1988: 89). II. Murad, tahta geçtiği zaman İsfendiyar Bey, Kastamonu ve Sinop'taki hâkimiyetini Osmanlı idaresine aman dilemekle sağlayabilmişti. Bu cümleden olarak İsfendiyar Bey, II. Murad'ın Macaristan'a yapacağı seferde yardımcı kuvvetler göndermiştir. Osmanlılarında değişen siyasi konjonktür paralelinde ilişkiler bazen bozulmuş olsa da genel anlamda mülayim ve barışçı bir politika takip etmiştir. II. Murad'ın bu müsamahakâr davranışı sayesinde Candaroğulları Beyliği bir müddet daha yaşama imkânı bulmuştur. İsfendiyar Beyden sonra yerine geçen İbrahim Bey zamanında da bu iki akraba taraf arasında ahitlere sadık ve barışçı bir politika güdülmüştür. İsmail Bey zamanında da II. Murad'ın sarayına elçilerle gönderilen hediyelerle bağlılık sürmüş, bunun en önemli göstergelerinden biri de Trabzon'a gitmekte olan Venedik ve Ceneviz gemileri Sinop'ta durdurulmuş, Osmanlılarla Cenevizliler arasında mevcut anlaşmayı bilen Candaroğulları, Venedik gemilerine el koyarken Cenevizlilere dokunmamakla, Osmanlı dostluğuna önem verdiklerini göstermişlerdir (Yücel, 1991: 101).

Ancak Osmanlıların her geçen gün daha da büyüüp gelişmesi doğal olarak İsfendiyarogulları (Candarogulları)'nı rahatsız etmiştir. Buna rağmen Fatih'in Trabzon seferi dönüşü savaş olmaksızın Osmanlı'ya bağlanmıştır. Fatih

⁵ Dukas'ın *Bizans Tarihi* adlı eserini tercüme eden mütercim, müellifin *Kayı* diye bahsettiği zati, İsfendiyar oğlu Kaya Bey şeklinde tefsir etmesi isabetli görülmez (Dukas, 1956: 148).

Sultan Mehmed zamanına gelindiğinde Osmanlı-Candarlı münasebetleri aynı minval üzere devam etmiş, Fatih'in kız kardeşi ile Candaroğlu İbrahim'in oğlu İsmail Bey evlenmiştir. İsmail Bey Osmanlı sarayının damadı olarak 1443'te tahta oturmuştur. İsmail Bey, İstanbul'un fethine bizzat Kastamonu birliği destek vermiş, İmparatora elçi olarak gönderilecek kadar Fatih'in itimadını kazanmıştı (Dukas, 1956: s. 148). Fatih, 1459'da Kastamonu ve 1461'de de Sinop'u ilhak etmesine rağmen Karamanoğlu İbrahim Bey'in tahriklerine kapılmayarak elindeki ile iktifa etmesini bilmıştır. Trabzon seferine bizzat katılarak destek vermiş olan İsmail Beyin hayatının sonuna kadar Osmanlı'ya hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Fatih, kendisine ve oğullarına önemli tımarlar vermiştir. Bu akrabalıktan gelen neslin XIX. yüzyıla kadar devam etmesi Osmanlı-Candarlı ilişkilerinin seyrini göstermesi açısından dikkate değer. Zira Fatih'ten sonraki dönemlerde de Candaroğulları'nın Osmanlı fütuhatına sürekli destek oldukları görülmektedir (Çınar, 2012: 26). Diğer sahil beyliklerinde olduğu gibi, Sinop'ta Candaroğulları'ndan kalan bir tersane ile birlikte Karadeniz'de gemi yapan daha bir hayli tezgâhlar, Osmanlı deniz gücüne temel teşkil etmiştir (Uzunçarşılı, 1988: 89). İsmail Bey, Sinop'un Osmanlılara geçmesinden önce dokuz yüz tonilato hacminde bir gemi yaptırmıştı (Uzunçarşılı, 1988: 146). Fatih, o gemiyi İstanbul'a göndermiş ve Osmanlı donanmasına örnek olmuştu. Candaroğulları denizcilik ve gemi sanayi, madencilik, bakır işletmeciliği ve top döküm ve sanayi başta olmak üzere çeşitli alanlarda Osmanlı devlet teşkilatını ve sanayisinin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Fatih, Trabzon üzerine giderken, İsmail Beyden askeri yardım istemiş, Sinop limanına gelecek olan donanmasının tamirini rica etmişti (Aşıkpaşazâde, 1310: 155)⁶. Dukas, İsmail Bey'in, Sinop'u 1461'de Fatih'e kendi eliyle teslim ettiğini yazar (Dukas, 1956: 211). Fatih, İsmail Beye kardeşim diyerek hürmet etmiş, onu çadırının kapısına kadar karşılamıştı (Uzunçarşılı, 1988: 137).

Sonuç

Sonuç olarak Fatih Sultan Mehmet zamanına kadarki süreçte Bitinya bölgesinde kurulan Osmanlı Devleti ile Paflagonya bölgesinde kurulan Candaroğulları Beyliği arasındaki siyasi ilişkiler, coğrafi yakınlığın verdiği ipuçlarından da anlaşılacağı üzere genellikle dostluk çerçevesi içerisinde geçmiştir. Aynı sosyal tabandan gelen, Türkçeyi ve Türk kültürünü bölgede hâkim kılan her iki beylik Oğuzların en asil boyu olan Kayı'lara mensubiyetin vermiş olduğu meşruiyeti kullanarak önce Candaroğulları, sonra da Osmanoğulları uç bölgesinde gaza önderliğini ele geçirerek bir devlet kurmuştur. Osmanlı Devleti, kurumlaşması sırasında diğer Türkmen beyliklerinden ziyade Candarlı Beyliğinden siyasi, askeri ve bürokratik destek görmüştür. Fatih Sultan Mehmed'in Candaroğulları Beyliğine kesin olarak son

⁶ (Aşıkpaşazâde, 1320: 155) *Gemilerümüz Trabzon'a gönderevüz ve her ne mesalihi olursa gemilerin anı padişah hatırı için göresiz ve dostluk ve muhabbet izhar idesiz ve her ne esbab olursa göresiz ve hem kapudana dahi harç akçesini veresiz ve eğer kifayet etmezse o bakır küresinden padişaha tayin olunan akçeden harç idesin ve hem azapların bi-edeblik iderler ise hakkından gelesin ve her ne vecihle olursa siyaset edesin, benim gönlüm sana hoşdu...*

verdiği tarihe kadar Osmanlılarla dostane ilişkiler sürdürmeye dikkat etmiştir. Osmanlı Devleti ile Candarogulları Beyliği arasında iki başlı sıhriyet yani akrabalık kurulması ve buna önem verilmesi bu dostluğu pekiştirmiştir. Candarogulları (İsfendiyarogulları) hanedan üyeleri Beyliğin kesin ilhakından sonra da Osmanlı Devleti'ne hizmete devam etmesi, Oğuz boyları arasında en şerefli mevki işgal eden Kayı Boyu'na mensup olmanın verdiği yakınlığın baştan sona etkili olduğu düşünülebilir. Bu ilişkilerin seyri nadiren husumet şeklinde geçse de çoğunlukla dostluk ve karşılıklı yardımlaşma doğrultusunda sürmüştür. Osmanlı Beyliği'nin çekirdek bölgesi olan Bitinya ile Candarogulları Beyliği'nin hâkimiyet sahası arasındaki yakınlık, bu dostlukta etkili olmuştur. Ancak bu yakınlıktan ziyade her iki tarafta hâkimiyet kuran hanedanların Kayı Boyundan gelmeleri iki devlet arasındaki dostluk ilişkilerine özel bir anlam kazandırmıştır. Yazıcızâde Ali'nin Selçuknâme'sine göre Hüsameddin Çoban ve daha sonra hâkimiyet kuran Candaroglu ailesi de Kayı Boyuna mensupturlar. Osmanlı sarayı ile Candarogulları sarayı arasında gerçekleşen kız alışverişleri ile bu dostluk ve yakınlık akrabalığa dönüştürülerek pekiştirilmiştir. Gerek Bizans'a karşı yapılan ilk Osmanlı gazalarında ve gerekse Anadolu'daki siyasi ve askeri faaliyetlerde Candarlı Beyliğinden gelen destek ve yardımlar çok etkili olmuştur. Bu hizmetlerinden dolayı Candarogulları hanedanına mensup unsurlar Osmanlı bürokrasisinde uzun dönem üst makamlara getirilmiştir.

Kaynakça

- Aşıkpaşazâde (1332), *Aşıkpaşazâde Tarihi (Tevârih-i Al-i Osman)*, Ali Beg neşri, matbaa-i amire, istanbul.
- Cahen, C. (1994), *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, çev. Yıldız Moran, e Yayınları, İstanbul.
- Caneri, A. (1993), "Candar", *DİA*, VII, İstanbul, ss. 145-146.
- Çınar, H. (2012), "Osmanlı ve Candarogulları Hanedanları Arasında Evlilik İlişkileri", *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı, ss. 14-25.
- Danışman, Z. (1964), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. I, İstanbul.
- Döğüş, S. (2012), "Osmanlı Fütuhatına Candarlı Sahasından Gelen Yardımlar", *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler*, Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı ss. 407-422.
- Dukas (1956), *Bizans Tarihi*, çeviren: VL. Mirmiroğlu, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- Emecen, F. (2005), *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Esterabadi, A. b. E. (1990), *Bezm-u Rezm*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara.
- Gök, N. (2012), "Candaroglu Kasım Bey'in H. 867/M. 1462 Tarihli Beratının Klasik Dönem Osmanlı Beratlarıyla Diplomatika Yönünden Mukayesesi ve Tahlili", *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler*, Çankırı, ss. 373-386.
- Hoca S. E. (1992), *Tacü't-Tevarih*, I, haz. İ. Parmaksızoğlu, KB Yayınları, Ankara.

- İbn B. (1996), *El-Evamirü'l-Alaiye fil-Umuri'l-Alaiye (Selçukname) I*, haz. Mürsel Öztürk, KB Yayınları, Ankara.
- İnalçık, H. (2010), *Osmanlılar*, Timaş yayınları, İstanbul.
- İnalçık, H. (1997), "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, ed. E. Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Köprülü, F. (1943), "Osmanlıların Etnik Menşei Meseleleri", *Bellekten*, S. 28, C.VII, ss. 219-303.
- Karakök, T. (2012), "Candaroğulları Döneminde Sosyo-Kültürel Hayata Dair Bir Değerlendirme", *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler*, Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı, ss.79-98.
- Kafadar, C. (1996), "Gaza", *DİA*, C. 13.
- Koca, S. (2002), "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, C. 6, Ankara.
- Neşri (1987), *Kitab-ı Cihannüma*, C. I, haz. R. Unat, M. Köymen, TTK Basımevi Ankara.
- Öden, Z. G. (1999), *Karasi Beyliği*, TTK Basımevi, Ankara.
- Sevim, A. (1993), *Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi*, TTK Basımevi, Ankara.
- Sümer, F. (1992), *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri – Boy Teşkilatı – Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Togan, Z.V. (1946), *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul.
- Turan, O. (1971), *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul.
- Witteck, P. (1999), *Menteşe Beyliği*, çev. O. Şaik Gökyay, TTK Basımevi, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988), *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, TTK Basımevi, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988), *Osmanlı Devletinde Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Basımevi, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988), *Osmanlı Tarihi*, C. I, TTK Basımevi, Ankara.
- Yazıcızâde A., *Tarih-i Al-i Selçuk*, TSMK Revan Köşkü, nr: 1290.
- Yaman, T. M. (1935), *Kastamonu Tarihi*, C. I, Kastamonu.
- Yücel, Y. (1991), *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, Çobanoğulları Beyliği, Candaroğulları Beyliği, Mesaliku'l-Ebsar'a Göre Anadolu Beylikleri*, Ankara.
- Yücel, Y. (1996), "Candaroğulları", *DİA*, C. 7, ss. 146-147.
- Yücel, Y. (1988), *Çoban-oğulları, Candar-oğulları Beylikleri I*, TTK Basımevi, Ankara.
- Zachariadou, E. (1997), "Karesi ve Osmanlı Beylikleri: İki Rakip Devlet", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ss.243-255.